

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pöli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 28. februarija 1877.

Obseg: Kaj naj se iz kmetijstva uči mladina kmečkih starišev v nadaljevalnih šolah. — Na hvalo Ruskemu lanu. — Poljski polži polju jako škodljiva žival. — Kit za razpokana konjska kopita. — Kako zarumenelo perilo lahko in dobro zopet obeliti. — Ponovljen razglas konjerejcem, ki imajo za pleme pripravnih žebcev. — Nov prah za pokončavanje vsakovrstnega sadnim drevesom ali trtam škodljivega mrčesa. — Spomini na planine. — Odborova seja Matice slov. — Družba sv. Mohora. — Kaj bo vendar s Turčijo? — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Kaj naj se iz kmetijstva uči

mladina kmečkih starišev v nadaljevalnih šolah.

„Novice“ so lansko leto v več člankih razlagale korist takih na navadne ljudske šole po deželi naslonjenih šol, v katerih bi sinovi kmečkih starišev kar doma v svoji šoli učili se taci naukovi, ki jih odrašeni kmetovalec potrebuje, da zasluži sebi na dobiček imé umnega kmetovalca.

Naj danes starišem takim, kateri imajo sinove, ki ne bodo v više šole šli, ampak ostanejo po dovršeni šoli doma, povemo, kaj ministerstvo namerava, da bi se v taci nadaljevalnicah učilo.

Če naši ljudje po deželi pazljivo beró naučni načrt, stavimo, da bodo rekli: „no, vsaj bo to res dobro.“

Načrt tega podučevanja pa je ta-le:

Podučevanje v kmetijstvu.

1. Obstojni deli podnebnega zraka (kislec, dušec, ogljic, amonijak in vodna par) in vode; toplota in njen vpljiv; termometer, spodnebna padavina; kako se nareja rosa in slana, megla, oblaki, dež, sneg in toča, zrakomer (barometer), okoliščine, od katerih poglavitno zavisi obnebe v kraju; svetloba in njen vpljiv na rastlinsko življenje, podnebna elektrika in njen vpljiv na rast.

2. Zemlja: a) Skalnate vrste, iz katerih se je naredila zemlja: kvarčev (kremenov) peščenec, živec, sinjec, granit, gnajs, kloritav, lojevčev in glinast škrlinik, apnenec; b) zemeljne vrste: ilovnata, apnena, peščena in živa prst ali sprstenina; c) kar se še v zemlji nahaja: železo, mangan, kali, natron, apno, ogeljna kislina, žveplena, solitarna, fosforna in kremenčeva kislina, amonijak in soli, ki so nastale po zvezovanji; d) kako se nareja prst po njivah, ko skale razpadajo in organske snovi segnijejo.

3. Od česa zavisi, da zemlja rodi; zveznost, lega, debelost in kakovost njivne plasti in spodnje zemlje i. dr.

4. Zboljševanje zemlje (povodenje in odvodenje), pokriti jarki, drenaža.

5. Obdelovanje zemlje (oranje, okopovanje, vlaka in valjenje) in poljedelsko orodje v to potrebno.

6. Gnojenje: a) hlevni gnoj; b) druga gnojiva (gips, apno, koščena moka, pepel, namešan gnoj [kompost]); naprava gnojišča in gnojne jame, kako se ima

ravnati s hlevnim gnojem in z gnojnico, in kako se to porabi; kako se gnoj v zemljo spravlja.

7. Priprava tal, da seme sprejmejo; lastnosti dobrega semena; sejanje z roko in strojem (mašino).

8. Vnanja in notranja sestava rastlin; namen in opravila rastlinskih organov.

9. Prvotne snovi (prvine) rastlin: kislec, dušec, vodeneč, ogelje, žveplo, fosfor, klor, kalium, natrium, kalcium, magnezium in silicium.

10. Rastlinske snovi, ki imajo dušec in ki so brez njega: a) dušec imajo: rastlinski beljak, vlečič, sirnina; b) dušca nimajo: vlakenec, močic, sladkor, gumi, mastno olje in rastlinske kisline.

11. Zasajevanje in pomnoževanje pitomnih rastlin po semenih, gomoljih, čebuljah in sajenkah.

12. Dobe, v katerih se rastline razvijajo: kalenje, rast, oplodenje in naprava semena.

13. Pridelovanje žit: rži, pšenice, ječmena, ovs, prosa in koruze.

14. Pridelovanje sočivja: graha, leče, boba in fižola; pridelovanje ajde.

15. Pridelovanje najvažnejših rastlin za obrtnijo, ki se sadé po krajevnih različnostih: a) predivnatih (vlaknovitih) rastlin; b) oljnatih rastlin, najvažnejše o tem, kako se te rastline v tehniki porabijo.

16. Pridelovanje okopavnih rastlin: repe in krompirja.

17. Oskrbovanje travnikov in pridelovanje živinske klaje, posebno detelje.

18. Bolezni in sovražniki pridelovalnih rastlin, kako se odvrtaajo in zabranijo.

19. Žetev; priprava k njej; delo pri žetvi in orodje; mlačva, čiščenje in shranjenje semenskega žita.

20. Opešanje polja po pridelovalnih rastlinah; o vrstenji in menjavi sadežev; splošna skušenjska pravila, na katere je gledati pri vrstilni setvi, in izgledi raznega sadežnega kolobarenja.

(Konec prihodnjič.)

Na hvalo Ruskemu lanu.

Tudi časnik družbe kmetijske Štajarske s toplo besedo priporoča seme Ruskega (Rigajskega) lanu in pravi, da tudi na Štajarskem se ta lan tako dobro spopnaša, da se vsim kmetovalcem more živo priporočati. Želeti bilo bi zato — pravi — da bi v vsaki vasi vsaj en gospodar poskušnjo za-se in za svoje sosede s tem

semenom naredil, kajti prepričal bi se, kako lahko se dá gotov in veliko veči dohodek doseči, kakor z domačim semenom. Se ve da — in to moramo posebno poudarjati — ne zadostuje to, da si gospodar takega semena samo le eno leto naroči, ampak on si mora vsako leto ali vsaj vsako drugo ali tretje leto novega izvirnega semena naročiti, ker se isto seme leto za letom sejano zopet izvrže.

Če se Rusko seme v krajih seje, ki so za-nj ugodni, to je, v srednje toplem, enmalo vlažnem podnebju, v globoko in dobro zrahljano zemljo brez frišnega gnoja in po krompirji, zelji ali detelji, — če lanú ne godimo več na rosi, ampak v vodi, in če se pri izdelovanju prediva namesti rok poslužujemo strojev (mašin), potem bodo dohodki predivstva gotovo veliko veči in vsi gospodarji segali bodo le po Ruskem lanu.

To priporočilo potrjuje vse to, kar so „Novice“ po nauku gosp. Piskarja že večkrat našim gospodarjem na srce pokladale.

Gospodarske skušnje.

* *Poljski polži* so polju jako škodljiva žival. Skušnje, katere so nalašč naredili z 12 poljskimi polži, so kazale, da en polž, ki počez 125 miligramov vaga, en dan požre za 140 miligramov rastlinstva, tedaj za 15 miligramov več, kakor je sam težak. Iz tega je razvidno, koliko škode polju dela ta žival, katera je vrh tega še zeló plodna, kajti ena sama ob času nekoliko tednov okoli 400 jajčic izleže. Po takem se 1000 polžev, ki so morebiti v eni njivi, v enem letu na 500 milijonov pomnoži. Največa sovražnika teh polžev sta pa kos in škorec, zato je treba posebno varovati imenovana dva tiča.

Živinozdravniška skušnja.

* *Kit za razpokana konjska kopita.* — Živinozdravniška šola v Parizu nasvetuje za razpoke v kopitih sledeči pomoček, katerega pred vsim drugim hvali: Kovač naj 2 dela gutaperhe v gorki vodi razmehča, potem pa v male koščke razreže; tako razrezani gutaperhi naj dodá en del amoniakove smole (Amoniakharz); oboje to skupaj zmešano naj v ponvi nad žerjavico vedno mešaje raztopí, dokler cela ta zmes ne dobi podobe in barve čokoladne. Predno zamaže razpoko na kopitu, naj še enkrat raztopí celo zmes, in jo potem z vročo klino obrača tako, kakor navadno ravná steklar s kitom pri šipah. Ko je bila poprej razpoka očedena, naj v njo namaže ta kit, ki postane tako trd, da se lahko žeblji va-nj zabijejo.

Za naše gospodinje kaj.

Kako zarumenelo perilo lahko in dobro zopet obeliti.

Perilo, ki je dolgo ležalo in zato rumeno (žoltovo) barvo dobilo, naj se z mjiлом (žajfo) in lugom prekuha, potem naj se vzame čistega trpentinovega olja eno žlico in 3 žlice špirita; to oboje zmešano naj se vlije v vodo, s katero se perilo še enkrat opere. Ko je oprano, naj se obesi na prost zrak ali pa kam drugam, kjer je preprih zraka. Ko je perilo tako posušeno, je tudi že lepo belo. — Če je trpentinovo olje bilo čisto in se ga ni preveč vzelo, tudi perilo nič ne diši po njem.

Gospodarske novice.

* *Na Saksonskem razsaja goveja kuga*; zato so na Českem v velikem strahu, da ne bi se čez mejo v njihovo deželo zanesla.

* Na Českem nameravajo še to leto 30 ljudskim šolam dodati šolo za poduk v kmetijstvu.

* *Nov prah (štupo) za pokončavanje vsakovrstnega sadnim drevesom ali trtam škodljivega mrčesa* je iznašel Jožef Raffener v Naturns-u v Tirolih in ga unidan zboru družbe kmetijske v Meranu kazal. Kakor žvepleni prah se tudi ta prah z ročnim pihavnikom dá razprašiti po drevesih in trtah, na katerih so gosenice, uši itd., najboljše po rôsi ali dežji. Tirolske kmetijske družbe bodo poskušale to novo iznajdbo. Če jo želi poskusiti tudi kdo naših sadje in vinorejcev, naj se za ta prah (Insektenpulver) obrne do gosp. Jakoba Platterja (Hirschenwirth in Algund bei Meran in Tyrol); 1 kilo veljá 20 kraje.

Ponovljen razglas konjerejcem,

ki imajo za pleme pripravnih žebcev.

„Novice“ ponavljajo razglas v 8. listu s tem dostavkom, da ne veljá samo za deželo Kranjsko, ampak po oklicu sl. ministerstva kmetijstva tudi za vse druge dežele in da po takem naj tudi drugej gospodarji, ki imajo za dotično deželo pripravnih žebcev za pleme, to naznanijo do 31. dne prihodnjega meseca marca c. k. deželni komisiji za konjerejo svoje dežele.

Ozir po domovini.

Spomini na planine.

II.

Hoja na Grintovec.

Bilo je leta 1861. dva dni po Kresu. Tù doide ranjki Dragarjev Matevž — Bog mu daj dobro! — k meni v Predvor, ko sva z gosp. župnikom ravno odkosila, in pravi: gospod! napravite se, gremo na Grintovec; gospod France iz Velesovega, ki je tudi že v večnosti, že pobira stopinje čez goro v Kokro, kjer bo čakal naji pri cerkvi.

Brez pomiselka se napravim, sežem po botaniški škatlji, denem va-njo kos kruha in dve steklenici, večo z vinom, manjšo pa z malinenim sokom napolnjeno, jo zadenem tako obogateno na pleče in primši za svojo gorsko palico takoj odrineva. Prišedša do šolskega splotja vzdignevala seboj še gosp. učitelja in tako jo zdaj režemo gibčnih nog trojica po cesti, ki se vije iz Predvora skozi romantično Kokriško dolino.

V dobri uri smo dospeli do cerkve, kjer nas je gosp. France že težko pričakoval. Ker je bil dan jako soparen, smo pod Ljubeljco, predno smo navkreber stopati začeli, suknje izslekli ter se z njimi samo ogrnili. Ko prisopihamo čez strmo Ljubeljco v Leskovec, se podamo v krčmo, da bi si ondi s kapljico vina namočili svoja suha grla in pa še kako Kranjsko klobaso ali kaj družega za prihodnji dan kupili. Nismo še prestopili hišnega praga, že zavpije krčmarica: „halo, dekleta! obujte se; boste plesale, Pragarji so tù.“ Mislila je namreč žena, da smo popotni Česki godci, katere navadno „Pragarje“ imenujejo. Zdajci se loti mene vprašaje: no, kakošen „instrument“ pa imaš, ki je tako čudno trebušen? Rad bi bil od alkohola zeló vrtoglavi ženici zapel Vodnikovo pesem: